

Кононова І. В.

к. е. н.,

Шовкопляс Ю. П.

студентка

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ «ДОХІД ПІДПРИЄМСТВА»

В статті проведено критичний огляд наукових праць вітчизняних і зарубіжних економістів щодо економічної сутності поняття «дохід підприємства» та на їх основі запропоновані уточнення даного поняття.

Ключові слова: дохід, підприємство, виручка, прибуток, економічні школи.

Постановка проблеми. На всіх етапах розвитку економіки основною ланкою є підприємство. Саме на підприємстві здійснюється виробництво продукції, відбувається безпосередній зв'язок працівника із засобами виробництва. Підприємство самостійно здійснює свою діяльність, розпоряджається продукцією, яка випускається, отриманим прибутком, який залишився в його розпорядженні після сплати податків і інших обов'язкових платежів.

Основною метою діяльності будь-якої підприємницької структури є одержання найбільшого прибутку, що безпосередньо залежить від величини отримуваних доходів. Отже, доходи підприємства незалежно від галузі діяльності, форми власності та інших факторів набувають особливо важливого, ключового значення. Категорія доходу є однією з найскладніших в економічній науці. Вона була предметом широких дискусій серед представників різних економічних шкіл та напрямків, що

знаходить своє відображення в наукових працях багатьох сучасних дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «дохід підприємства» розглядається в наукових роботах таких вчених як: Ф. Ф. Бутинець, Ю. В. Борисенко, Т. А. Гоголь, В. П. Грузіков, К. Маркс, Л. Г. Мельник, Дж. Мілль, А. Сміт, Н. М. Шмиголь, Дж. Хікс та ін. Однак і на сьогодні серед науковців не сформувалося єдиної та однозначної думки щодо економічної сутності поняття «дохід».

Метою статті є дослідження економічної сутності поняття «дохід підприємства».

Виклад основного матеріалу. Дослідження природи та економічної сутності доходів має багатовікову історію. З позицій сучасної науки перші спроби аналізу змісту категорії доходів характеризувались примітивністю, безсистемністю підходу і недостатньою аргументованістю, тим не менш, послужили цінною теоретичною основою для подальших досліджень у цьому напрямку. До середини ХІХ століття в політичній економії одержала поширення теорія доходів, яка впливала з функціональної ролі факторів виробництва в створенні і розподілі доходів. Такий підхід до характеристики змісту доходів значною мірою зумовлений науковими дослідженнями класиків англійської політичної економії У. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо.

Теорія доходів А. Сміта сформувалася через трактування вартості як суми доходів, а також з того, що вартість розпадається на доходи. Відповідно до факторів виробництва доходи складають: праця – заробітна плата; капітал – прибуток; земля – рента. Дана теорія доходів була оцінена як "догма Сміта", оскільки тут "ціна річного продукту праці" зводиться цілком до доходів, виключаючи накопичення, обумовлене необхідністю відновлення відтворювального процесу і розширенням його масштабів. Прибуток як прибуток на капітал визначається "вартістю спожитого у

справу капіталу і буває більше або менше в залежності від розмірів цього капіталу". Її не слід плутати з заробітною платою, яка встановлюється у відповідності з кількістю, вагою і складністю передбачуваної праці з нагляду та управління". На його думку, сума прибутку "підприємця, який ризикує своїм капіталом", – це частина створеної робочими вартості, що спрямовується на оплату прибутку підприємця на весь капітал, який він авансує у вигляді матеріалів і заробітної плати" [6].

Подальший розвиток теорія доходів отримала в роботах Д. Рікардо, який основною її проблемою розглядав розподіл національного доходу. Прибуток він характеризував як надлишок вартості над заробітною платою. Вартість, створена робочим, більше його заробітної плати. Отже, прибутком є продукт неоплаченої праці робітника. Вчений брав величину робочого дня постійною, а тому визнавав лише один спосіб збільшення прибутку – підвищення продуктивності праці. Остання зменшує ту частину вартості, яку отримує робочий у вигляді заробітної плати [10].

Мала місце точка зору, коли капіталістичний прибуток прагнули пояснити "стриманістю". Пояснення прибутку тим, що його породжують працюючі машини, будинки і матеріали багатьом економістам здавалося незадовільним. Тому була висунута теорія про те, що прибуток породжується "стриманістю" капіталіста, який міг би витратити свій капітал на споживання, але "утримується" від цього. На думку О. В. Анікіна, прибуток як економічна категорія тут взагалі зникає.

А. Маршалл замінив тріаду (працю, капітал, земля) комбінацією чотирьох факторів: праця – заробітна плата, земля – рента, капітал – відсоток, організація – підприємницький дохід. "Помірність" він замінив пристойнішим "очікуванням" [14].

Новий підхід до дослідження змісту доходів застосував К. Маркс, всебічно обґрунтувавши прибуток через теорію доданої вартості. Він

досліджував проблеми розрізнення доданої вартості і прибутку, утворення загальної норми прибутку і т. д. [7].

В економічній літературі доходи характеризуються, наприклад, як "кошти в грошовій або натуральній формі, одержувані економічними об'єктами в результаті їх економічної діяльності", або як "будь-який приплив грошових коштів або отримання матеріальних цінностей, що володіють грошовою вартістю".

Розглянуті визначення недостатньо повно характеризують економічну сутність доходів. Це пов'язано з тим, що розвиток товарно-грошових відносин передбачає існування різних, часом складних і унікальних, типів і схем угод купівлі-продажу. У цих умовах не всякий приплив грошових коштів і матеріальних цінностей може вважатися доходом господарюючого суб'єкта. Наприклад, отримані суми позик, кредитів, застав, авансів, податків за обов'язковими платежами призводять до збільшення коштів на розрахунковому рахунку підприємства, але не роблять ніякого впливу на його прибутковість, оскільки за чинним законодавством належать третім особам.

У своїх працях В. І. Шмиголь вказує, що дохід підприємства – це збільшення економічних вигід внаслідок надходження активів і/або погашення зобов'язань, що приводить до зростання капіталу організації, за винятком внесків учасників (власників майна), та отримане внаслідок використання в господарському процесі залучених для цього економічних ресурсів та конкурентних переваг в умовах прийняттого рівня підприємницького ризику [11].

Щодо В. І. Грузинова, то він розглядає дохід підприємства як категорію, що складається з виручки від реалізації продукції (робіт, послуг), основних засобів (зайвих) й іншого майна підприємства, а також з доходів від позареалізаційних операцій [9].

Економічна наука розрізняє два види доходів:

1) дохід від економічної діяльності суб'єктів, що господарюють в суспільстві;

2) доходи населення і їх перерозподіл між різними соціальними групами.

Розподіл доходів від економічної діяльності господарюючих суб'єктів отримав в західній економічній науці назву функціонального, що відображає реально існуючі відмінності у функціях найнятих робітників і підприємців у відтворювальному процесі підприємства [2].

Розподіл грошових доходів в рамках підприємства, пов'язаний з економічними функціями доходостворюючих суб'єктів, дозволяє виділити три господарчі суб'єкти і відповідні виконання ними економічні функції:

1) заробітну плату як дохід найнятого робітника;

2) прибуток – як дохід підприємця, власника засобів виробництва (основного капіталу);

3) відсоток як дохід на грошовий капітал (позиковий або такий, що надається кредит) [3].

Кожна з форм грошового доходу підприємства винагороджує продуктивні зусилля відповідного господарюючого суб'єкта, забезпечує відтворення системи економічних потреб і інтересів [8].

Дохід підприємства – це грошові кошти, отримані ним в результаті економічної діяльності за певний період (день, тиждень, місяць, рік).

При аналізі доходів підприємства розрізняють:

1) валовий прибуток як виручку від реалізації всієї виробленої продукції;

2) середній дохід як дохід із розрахунку на одиницю реалізованої продукції;

3) граничний дохід (одна з основних категорій неокласичної економічної теорії) як приріст валового доходу від продажу додаткової одиниці продукції [12].

Розрізнення валових і граничних доходів пояснює зміст широко поширеного в західній учбовій літературі поняття «Закону зменшеної прибутковості». Його суть полягає в тому, що додатково збільшувані витрати на один з чинників виробництва при незмінних кількостях інших чинників виробництва ведуть до зменшення об'ємів додатково вироблюваної продукції і, отже, валового доходу. Це цілком зрозуміло: якщо підприємство вводить у виробництво дорожчу і потенційно продуктивнішу техніку, а кількість робітників залишає колишньою, то дохід зменшується. Тому практично такі економічно невиправдані рішення розумний підприємець не може прийняти. Це пояснює неоднозначність підходу багатьох економістів до наявності закону зменшеної прибутковості. Як правило, підприємства збільшують прибутковість за рахунок розширення масштабів виробництва на основі або одноразового зростання чинників виробництва, або збільшення кількості скорочень працюючих.

Таблиця 1

Визначення поняття доходу деякими зарубіжними та вітчизняними вченими

Автор (джерело)	Сутність поняття «дохід підприємства»
О. В. Аристов	Прибуток є основним спонукальним мотивом здійснення будь-якої підприємницької діяльності, оскільки забезпечує зростання добробуту власників підприємства через дохід на вкладений капітал
Дж. Хікс	Дохід – складна і багатозначна економічна категорія, яка об'єднує цілу систему показників
А. Сміт	Заробітна плата, прибуток і земельна рента є трьома первісними джерелами будь-якого доходу, так само як і будь-якої мінової вартості. Усякий інший дохід в остаточному підсумку одержують з одного або іншого із цих джерел
Н. М. Шмиголь	Дохід підприємства – це збільшення економічних вигід внаслідок надходження активів і /або погашення зобов'язань, що приводить до зростання капіталу організації, за винятком внесків учасників (власників майна), та отримане внаслідок використання в господарському процесі залучених для цього економічних ресурсів та конкурентних переваг в умовах прийняттого рівня підприємницького ризику

В. І. Блонська	Дохід підприємства – це надходження, одержані внаслідок його господарської діяльності за певний період часу у вигляді конкретних економічних вигод, отриманих внаслідок використання у господарському процесі залучених для цього економічних ресурсів в умовах прийняттого рівня підприємницького ризику
Л. Г. Ловінська, Л. В. Жилкіна, О. М. Голенко	Доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, внаслідок чого збільшується власний капітал підприємства (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків засновників)
Ю. І. Продиус	Дохід – це виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) за вирахуванням матеріальних витрат. Він є грошовою формою чистої продукції підприємства, тобто охоплює оплату праці та прибуток
Ф. Ф. Бугинець	Як економічна категорія дохід (виручка) є потоком грошових коштів та інших надходжень за певний період , отриманий від продажу продукції, товарів, робіт, послуг

Висновки. Підсумком господарської діяльності підприємства виступає його дохід. Дохід – певна грошова сума, що отримується підприємством в результаті виробництва і реалізації благ або послуг за певний період часу. У категорії доходу відбивається економічна результативність діяльності підприємства, його господарської політики, вибору стратегічних і тактичних рішень.

Динаміка доходу, його величина свідчить про міру ефективності діяльності підприємства, суспільне визнання вироблюваної ним продукції, нарешті, про місце і роль підприємства на відповідному ринку.

Отже, економічна суть доходів полягає у відшкодуванні витрат на ведення діяльності й отримання відповідної суми прибутку, яка забезпечує досягнення стратегічної мети підприємства – приріст власного капіталу. Логічна та структурована класифікація доходів дає можливість ефективно ними управляти та бути складовою сучасної системи управління.

Список використаної літератури

1. Макконелл К. Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. – В 2 т.: пер. с англ. 11-го изд. / К. Р. Макконелл, С. Л. Брю. – М.: Республика, 1995. – 220 с.

2. Общая экономическая теория (политэкономия): учебник / под общ. ред. В. И. Ведяпина. – М., 1995.
3. Подъяблонская Л. М. Финансовое состояние предприятия: оценка, пути улучшения / Л. М. Подъяблонская // Экономист. – 2000. – №7.
4. Раицкий К. А. Экономика предприятия: учебник / К. А. Раицкий. – М.: Маркетинг, 1999.
5. Экономика предприятия: учебное пособие / под ред. Е. Л. Кантора. – СПб.: Питер, 2002.
6. Общая экономическая теория (политэкономия): учебник / под общ. ред. В. И. Ведяпина. – М., 1995.
7. Финансовая экономика фирмы: учебное пособие / под общ. ред. С. Д. Ильенковой. – М.: Спутник, 2000.
8. Бухгалтерський фінансовий облік; за ред. Ф. Ф. Бутинця – [7-е вид.]. – Житомир: Рута, 2006. – 832 с.
9. Грузинов В. П. Экономика предприятия (предпринимательская): ученик / В. П. Грузинов – [2-е изд.]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 795 с.
10. Борисенко Ю. В. Категорія «дохід» в наукових публікаціях: критична оцінка [Електронний ресурс] / Ю. В. Борисенко. – http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/ptmbo/2010_1/1.Pdf
11. Шмиголь Н. М. Доходи підприємств: сучасні методи управління / Н. М. Шмиголь // Економіка: проблеми теорії та практики. Вип. 228. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2010.
12. Гоголь Т. А. Облік та аудит доходів підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04/ Т. А. Гоголь. – К.: КНЕУ, 2006. – 20 с.
13. Панченкова Ю.В. «Економічна суть доходів основної діяльності промислового підприємства» / Ю.В. Панченкова, О.Г. Зеленська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – вип. 21.10. – С.239–248

14. Продиус Ю. И. Экономика предприятия / Ю. И. Продиус: учебн. пособ. – Харьков: Изд-во «Одиссей», 2004. – 416 с.

**КОНОНОВА И. В., ШОВКОПЛЯС Ю. П. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОДЕРЖАНИЯ КАТЕГОРИИ «ДОХОД ПРЕДПРИЯТИЯ»**

В статье проведен критический обзор научных работ отечественных и зарубежных экономистов относительно экономической сущности понятия «доход предприятия» и на их основе предложены уточнения данного понятия.

Ключевые слова: доход, предприятие, выручка, прибыль, экономические школы.

**KONONOVA I. V., SHOVKOPLYAS Y. P. THEORETICAL BASIS OF ECONOMIC
MEANING OF THE "INCOME OF THE COMPANY"**

The critical review of the scientific works of national and foreign economists concerning the substance and on their basis clarify the concept of "business income" has been provided in the article.

Key words: income, enterprise, revenue, profit, economic schools.